

"İyya" ne demektir, "ke" ne demektir; Arapça manalarını ayrı ayrı verir misiniz? Ayrıca "ke"nin oradaki parağrafla bağlantısı nedir?

(Haydi öyleyse deyiniz): **"Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız."** (Fatıha, 1/5)

Besmeleden buraya kadar kendisi ve sıfatları, kulları ve kâinat ile kesintisiz ilişkisi, dünya hayatının sonu ve hesap günü hakkında önemli açıklamalar yapan Allah Teâlâ, bunları iman içinde dinleyip anlayan ve şuuruna yerleştiren kullarında hâsıl olacak duygu ve düşünceye, davranış biçimine tercüman olarak **"Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz."** buyuruyor. Şu halde yukarıda sıralanan eşsiz ve benzersiz sıfatlar Allah'a mahsus olduğuna göre, ibadetin ve yardım dilemenin O'na özgü kılınması da *-kul açısından-* tabii hale gelmektedir.

Âyette **"ederim, dilerim"** yerine **"ederiz, dileriz"** şeklinin seçilmiş olması tevhid ehli müminlerin bir bütün teşkil ettiklerini, bu sebeple **"Sen ben değil, biz varız."** ilkesi doğrultusunda hareket etmelerini, fert-toplum arasındaki dengeyi korumalarını işaretlemektedir. Burada **"biz"i oluşturan bağ imandır, bir Allah'a kulluktur; "Allah'ın kulları! Kardeş olun."** (Buhârî, "Nikâh", 45;) meâlindeki hadis de bu mânaya açıklık getirmektedir.

Müminler kardeşçe yardımlaşır, fakat kimin elinden gelirse gelsin, gerçekte her nimetin Allah'tan geldiğini, O dilemedikçe kimsenin bir şey veremeyeceğini bilirler.(1)

İyya-ke: Meali, **yalnız sen, yalnız senden** şeklinde tercüme diliyor. **"Ke"** burada **"sen"** manasında zamirdir.

Arapçada herhangi bir kelimenin sonuna **"ke"** zamiri geldiğinde, kelime doğrudan doğruya bir muhataplık boyutu kazanır.

Zira, **"ke"** zamiri, kelimeye **"senin-sana"** gibi anlamlar yüklemektedir. İnsanın **"sen"** diyebildikleri ise, ancak ve ancak perdesiz, aracsız, doğrudan doğruya **muhatap olduğu** kişi ve kişilerdir. Hatta insanlar arasında bile tanımadığımız, nazımızın geçmediği kimselere **"siz"** diye hitap ederken, tanıdığımız ve nazımızın geçtiği kimselere samimiyetin ifadesi olarak **"sen"** diye hitap ederiz.

İbadetler açısından bakıldığında, bilhassa namaz, hac ve oruçta, bu zamirin vurgulandığı görülür.

Namaz, "subhaneke" ile başlar, "iyyake" ile devam eder. Buradaki "ke" zamirleri, **insan ile Allah arasında perdesiz ve doğrudan birer diyalog kurmanın ifadesidir.**

Haccın simgesi tavaf ve telbiyelerdir; müminler, hac esnasında tekrar tekrar "... **Lebbeyk! La şerike leke lebbeyk...**" demektedirler. Aynı samimi ve perdesiz manevi diyalog burada daha derin ve kolektif bir şekilde hissediliyor.

Orucun en zirve anı iftar anıdır. Peygamber Efendimiz (asm)'in iftardan evvel yaptığı duanın ruhu ve hayatı hep "ke" zamiri ile inşa ediliyor:

أَفْطَرْتُ وَصَوْمَ الْعَدِّ مِنْكَ تَوَكَّلْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ صُمْتُ وَبِكَ اللَّهُمَّ لَ شَهْرَ رَمَضَانَ نَوَيْتُ فَاغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ
"Ya Rabbim! Senin rızan için oruç tuttum, sana inandım, sana dayandım, senin verdiğin rızıkla orucumu açtım. Yarının orucuna da niyet ettim, benim geçmiş ve gelecek günahlarımı bağışla."(2)

Bu duadaki "sen" hitabı orucun, O'na yöneldiğimiz bir ibadet halinden ötesini, yani insanın kendisini Rabbi Rahim'inin huzurunda hazır bir vaziyette hissettiği bir kulluk halini simgelemektedir. "O" denmemiş, çünkü "o" gaibane ubudiyetin, "sen" ise hazırane ubudiyetin simgesidir.

Dipnotlar:

(1) bk. Kur'an Yolu Tefsiri, I, 62-63.

(2) bk. Ebu Davud, Savm: 22; Buhârî Şerhi, Feth'ul-Bâri, I, 13.